

DOI 10.4467/12332135KRA.24.016.20790

Działalność popularyzatorska Archiwum Narodowego w Krakowie od 1 października 2023 r. do 30 września 2024 r.

Opisywane w poniższym komunikacie dwanaście miesięcy obfitowało przede wszystkim w liczne wydarzenia popularyzatorskie i edukacyjne organizowane i współorganizowane przez Archiwum Narodowe w Krakowie. Nasza instytucja z powodzeniem łączyła tradycyjne formy tego typu działalności, takie jak wystawy i publikacje, z nowoczesnymi metodami komunikacji, m.in. zwiększoną aktywnością w mediach społecznościowych. Przygotowano zarówno cykliczne wydarzenia cieszące się od lat popularnością, jak i nowe inicjatywy, skierowane do pasjonatów historii, architektury, fotografii, regionalistów i genealogów, archiwistów zakładowych – przyjaciół naszego Archiwum w każdym wieku. Wiele z tych inicjatyw na trwałe zagościło w programie Archiwum, przyciągając szeroką publiczność. Przykładem takiego wydarzenia jest Dzień Darczyńcy, który obchodzony jest 6 grudnia w archiwach państwowych w całym kraju. Jest to święto mające na celu uhonorowanie osób przekazujących prywatne kolekcje archiwaliów oraz cenną dokumentację rodzinną do zasobu archiwów. Podczas uroczystości w Archiwum Narodowym w Krakowie w 2023 r. uhonorowano 11 darczyńców, którzy wzbogacili nasze zbiory. W ramach wydarzenia organizowanego rok rocznie zaprezentowano również najcenniejsze dary. Kolejnym wydarzeniem realizowanym cyklicznie są czerwcowe obchody Międzynarodowego Dnia Archiwów. W 2024 r. poświęcone były unikatowym zbiorom – dokumentom i pieczęciom królowej Jadwigi Andegaweńskiej przechowywanym w zasobie Archiwum Narodowego w Krakowie, w związku z 650-leciem urodzin tej królowej oraz 640-leciem jej koronacji. Na szczególną uwagę zasługują prezentowane na wystawie cztery wersje pieczęci monarchini, w tym najcenniejsza pieczęć majestatyczna opatrzona wizerunkiem władczyni w momencie jej koronacji na króla Polski w katedrze wawelskiej (kurator wystawy: Lilianna Pochwalska)¹. Właśnie tę pieczęć można było obejrzeć również z wykorzystaniem techniki stereoskopowej (urządzenie optyczne zaprezentował Wojciech Staszkiwicz). Ważnym punktem programu był wprowadzający wykład prof. dr. hab. Stanisława A. Sroki oraz koncert muzyki wykonanej na instrumentach dawnych. Tegoroczna edycja Europejskich Dni Dziedzictwa przyciągnęła do nas widzów na pokaz archiwalny „Kraków, który

¹ Wystawę planszową „Królowa Jadwiga Andegaweńska. Dokumenty i pieczęcie z zasobu Archiwum Narodowego w Krakowie” w siedzibie można było obejrzeć do połowy listopada 2024 r., zaś obecnie jest dostępna w wersji internetowej na stronie: <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/krolowa-jadwiga-andegaweńska-dokumenty-i-pieczecie-z-zasobu-archiwum-narodowego-w-krakowie> (odczyt: 16.10.2024).

nie powstał” (przygotowała: dr Barbara Zbroja). Wydarzenie było okazją do zapoznania się z oryginalnymi, ale niezrealizowanymi planami i projektami architektów XIX i XX w., co z kolei zachęciło do dyskusji nad meandrami rozwoju Krakowa. W ramach wrześniowych „Dni Twierdzy Kraków 2024” również zorganizowano pokaz materiałów archiwalnych ukazujących związek architektury nowoczesnego Krakowa z austro-węgierską inżynierią (przygotowanie i prowadzenie dr B. Zbroja oraz architekt Piotr Bujas). Wyjątkowy charakter miał organizowany w 2024 r. Dzień Archiwisty. W ramach tego święta Archiwum Narodowe w Krakowie we współpracy z Biblioteką Kraków rozpoczęło kampanię skierowaną do mieszkańców miasta, zachęcającą do zabezpieczania i przekazywania rodzinnych archiwaliów do zasobu Archiwum. W związku z obchodami święta archiwistów miała również miejsce uroczystość nadania Auli w budynku przy ul. Rakowickiej 22E imienia Doktora Sławomira Radonia (1957–2011), zasłużonego wieloletniego dyrektora naszego archiwum oraz Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. Odślonięcia tablicy pamiątkowej dokonał dr Paweł Pietrzyk Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych. Po raz pierwszy od wielu lat świętowano w Archiwum w sposób szczególny Dzień Kobiet, współdziałając z Archiwum Nauki PAN i PAU oraz Towarzystwem Bochniaków i Miłośników Ziemi Bocheńskiej. Paulina Krzywda, kustosz Archiwum Nauki PAN i PAU, przygotowała wykład pt. „Kobieta oświecona w małym mieście”, gościom zaprezentowano również wystawę „Być kobietą... Portrety kobiet ziemi bocheńskiej”. Uroczystość uświetnił występ artystów Teatru „Artystokrackiego” z Bochni (inicjatorką spotkania była Dorota Szymczyk).

Współtworzenie wystaw ogólnopolskich realizowanych przez sieć archiwów państwowych to również ważny element działań Archiwum Narodowego w Krakowie. Od 27 października do 14 listopada 2023 r. na pl. Szczepańskim prezentowana była wystawa poświęcona 550. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, zatytułowana „Kiedy Ziemia przestała być centrum Wszechświata. Kopernikana w archiwach państwowych”. Archiwum Narodowe w Krakowie, które było partnerem projektu, przygotowało konkurs dla młodzieży „Wstrzymaj oddech i rusz na wystawę”, objęty Honorowym Patronatem Małopolskiego Kuratora Oświaty (konkurs przygotowała i przeprowadziła dr Barbara Berska). Jednym z kluczowych wydarzeń minionego roku było uhonorowanie w ramach 5. edycji Listy Krajowej Programu UNESCO „Pamięć Świata” Statutów niezawskich z 1454 r., przechowywanych w zasobie Archiwum Narodowego w Krakowie. Umieszczenie dokumentu na tej liście potwierdziło jego unikalną wartość dla narodowego dziedzictwa i rozwoju polskiego parlamentaryzmu. Ekspozycja wszystkich dokumentów wpisanych na tegoroczną listę prezentowana była w kilku miastach, z których pochodziły wpisy, począwszy od Warszawy i Zamościa, skończywszy na Poznaniu. W Krakowie na pl. Szczepańskim można ją było obejrzeć od 27 sierpnia do 15 września 2024 r.

Archiwum Narodowe w Krakowie kontynuowało także działalność w przestrzeni wirtualnej. Wystawy online, dostępne na portalu Archiwalne Opowieści, umożliwiają odkrywanie fascynujących historii zapisanych w archiwach bez wychodzenia z domu. Szczególnie warte polecenia nowości opublikowane w tym czasie to: „CMENTARZ RAKOWICKI. Mieszkańcy dawnego Krakowa” (kurator: dr Kamila Follprecht). Wystawa ta jako projekt długofalowy ma na celu przybliżenie, a często odkrycie zapomnianych losów znanych krakowian spoczywających na tej nekropolii, takich jak Anzelm Teodor Dzwonkowski,

Szczepan Humbert czy Ambroży Grabowski i wielu innych – osób niegdyś zasłużonych, a dziś zapomnianych, na których temat w naszym zasobie znajdują się archiwalia. Kolejne ciekawe wystawy online to: „... szkoła... szkoła...” (kurator: Karolina Gołąb-Malowicka), przygotowana z okazji 250. rocznicy powołania Komisji Edukacji Narodowej; „Zygmunt Miłkowski – Patron Roku 2024” (kurator: dr B. Berska), która prezentuje życie i działalność tego znakomitego pisarza i działacza niepodległościowego; wystawa „Ulica Grodzka w II połowie XIX wieku” (kurator: Iwona Pilucik) ukazuje codzienne życie mieszkańców jednej z najważniejszych arterii Krakowa; z okazji 110. rocznicy wybuchu I wojny światowej przygotowano wystawę „... Wielka Wojna i jej wpływ na życie codzienne krakowian. Ewakuacja krakowian we wrześniu 1914 roku” (kurator: dr B. Berska)².

Archiwum regularnie organizuje lub współorganizuje projekty edukacyjne, których celem jest nie tylko przekazywanie wiedzy o przeszłości, ale także aktywizowanie młodzieży i dorosłych do badań regionalnych i genealogicznych w atrakcyjny i angażujący sposób. Również lekcje i pokazy archiwalne oraz wycieczki co roku przyciągają do naszej instytucji średnio ok. 1 000 uczestników. Jednym z najbardziej rozpoznawalnych projektów edukacyjnych organizowanych przez archiwum państwowe jest konkurs „Bez korzeni nie zakwitniesz. Moja Wielka i Mała Ojczyzna”, skierowany do uczniów szkół podstawowych z klas 4–7. Podczas regionalnej Gali Finałowej trzeciej edycji konkursu w Archiwum Narodowym w Krakowie finaliści mogli nie tylko odebrać dyplomy i nagrody, ale także uczestniczyć w warsztatach dotyczących ochrony pamiątek rodzinnych (koordynator konkursu w ANK: dr B. Berska). Kolejnym interesującym projektem edukacyjnym realizowanym w naszym Archiwum była gra RPG „Wiarusi”, przygotowana z okazji 230. rocznicy wybuchu Insurekcji Kościuszkowskiej. Rozgrywki zorganizowane przez Archiwum Narodowe w Krakowie we współpracy ze Stowarzyszeniem Pospolite Ruszenie zaangażowały młodzież w niezwykle oryginalny sposób w poznawanie historii Polski (koordynator: dr B. Berska).

Archiwum Narodowe w Krakowie jako wydawca publikacji regularnie organizuje wydarzenia promujące nowe pozycje książkowe. Często spotkania autorskie przybierają formę paneli dyskusyjnych, wykładów i prezentacji. Ponieważ dotyczyły one również publikacji wydanych w latach 2022–2023, w opisywanym czasie mieliśmy ich wyjątkowo dużo, zarówno w centrali, jak i w oddziałach zamiejscowych w Nowym Sączu i Tarnowie. Do ciekawszych należały spotkania promocyjne książki Iwony Fischer pt. *Rząd na emigracji, kancelaria poza krajem. Materiały związane z działalnością Rządu Ukraińskiej Republiki Ludowej w Tarnowie z lat 1917–1922*, Kraków 2023. Publikacja ta zdobyła prestiżowe wyróżnienie w konkursie o „Nagrodę im. prof. Jerzego Skowronka”. W omawianym okresie wydaliśmy i promowaliśmy również publikacje zarówno własne, jak i wydane we współpracy wydawniczej: Michał Wójcik, *C.K. Sąd Powiatowy w Mszanie Dolnej w latach 1883–1914. Instytucja i ludzie*, Kraków 2023; praca zbiorowa *Galicja. Dziedzictwo Monarchii Habsburgów w perspektywie badań genealogicznych* pod redakcją dr. Przemysława Jędrzejewskiego, Kraków 2023; Piotr Kołpak, Marta Raczyńska-Kruk i Marcin W. Solarz, *Na chłopski rozum. Wiejskie akta sądowe nowożytnych Olpin i ich konteksty społeczne*,

² Wszystkie wymienione wystawy można odnaleźć na stronie: <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl> (odczyt: 15.10.2024).

Warszawa 2024. Jak co roku Archiwum wydało również kolejny 29. już tom „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego”, pod redakcją dr Kamili Follprecht. Na łamach jubileuszowego, 30. tomu tego czasopisma mam przyjemność publikować niniejszą kronikę działań popularyzatorskich Archiwum Narodowego w Krakowie.

Lilianna Pochwalska
Archiwum Narodowe w Krakowie